

Михайло Савченко (Україна)

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
ЯНУША КОРЧАКА У НАВЧАЛЬНОМУ
КУРСІ «ЛЮДИНА І СВІТ» У ГІМНАЗІЇ**

На етапі розбудови української державності, реформування всіх сфер політичного, соціально-економічного, культурно-освітнього просторів, інтеграції України в європейський, світовий простір, постає завдання розробки нового змісту освіти. Він покликаний формувати у школярів почуття патріотизму, гідності, свободи, громадянськості, державницької ідеології, гуманності, співчуття, розуміння толерантності, совісті, честі, любові, дружби як ціннісних орієнтацій особистості, що мають бути втіленими в життя, в норми усвідомленої поведінки [22, с. 8].

Системні зміни, реальний національно-культурний ренесанс викликають зростаючий інтерес до світової спільноти, до культурних надбань і цінностей людства.

Входження молодого покоління у глобалізований динамічний світ, у світовий інформаційно-культурний простір об'єктивно підносять роль проблеми формування та розвитку етнонаціональних, полікультурних, громадянських компетентностей особистості, проблему міжкультурної взаємодії [21, с. 161].

Поряд з ознаками позитивних змін у моральному, громадянському вихованні молодого покоління загострилися і певні протиріччя, виникли нові суттєві проблеми.

Основою демократичного ладу є людина, яка «постійно розвивається і вдосконалюється, а також цілеспрямовано й осмислено

посідає чільне місце суб'єкт-суб'єктних відносин, що формуються» [15, с. 81].

Потрібно «вчити дитину бути людиною яка здатна жити гідно... навчати морально оцінювати світ, тобто конструктивно, відповідно до загальнолюдських цінностей і сучасної моралі, поводитися у соціумі і наодинці зі своєю совістю...» [1, с. 608].

3 грудня 2012 року у Київській гімназії східних мов №1 - Асоційованій школі ЮНЕСКО, де учні з 1 по 11 клас навчаються однієї зі східних мов (китайської, японської, арабської, перської, гінді, турецької, корейської) та другої іноземної - англійської мови, здійснюється дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів» (2012- 2019 роки) [2, с. 86-87; 7, с. 56].

Формування в юної особистості культурно-мовних та морально-громадянських цінностей може забезпечити така соціально-спрямована педагогічна організація навчально-виховного процесу, що розкриває перед кожним учнем світ, збагачує його знаннями, набутими в пізнавальній діяльності попередніх поколінь, талантом і волею, високою духовною мудрістю культури, соціальним досвідом людства.

Відзначаємо особливу важливість шкільного суспільствознавчого курсу «Людина і світ» (інваріантна частина навчального плану школи), покликаною допомогти учням якомога краще збагнути природу суспільства і держави, в якій вони живуть, розкрити можливості й передумови для реалізації ними своїх прагнень та інтересів у суспільному житті [18, с. 3].

Знання учнів про людину і світ як специфічну цілісність зінтегровані з цілісного циклу суспільних наук: соціології, політології, правознавства, економічної теорії, соціальної психології, культурології, соціальної екології, філософії.

Виходячи з мети, завдань, очікуваних результатів дослідно-експериментальної роботи, вчитель курсу «Людина і світ» має

право вносити зміни до змістового наповнення зазначеного навчального предмета.

У цьому контексті особливого значення набуває соціально-педагогічна концепція Януша Корчака (1878-1942) - видатного польського педагога, дитячого письменника, публіциста, громадського діяча [5, с. 428]. У Я. Корчака (Генріка Гольдтшміта) концепція соціально-педагогічної системи стала результатом синтезу різних наук про людину - від біології до філософії.

В основі концепції Януша Корчака є дитина як самостійна незалежна від іншої волі особистість і її благо.

В історію педагогіки він увійшов як реформатор-практик у галузі виховання й опікуництва, зокрема виховання в дитячих сирітських закладах.

Педагогічні погляди Я. Корчака надзвичайно прогресивні, гуманістичні, демократичні [6, с. 127].

Я. Корчак базує свою концепцію на тому, що кожна дитина - неповторна особистість. У щоденній педагогічній практиці він об'єктивно діагностував кожну дитину і спрямовував діяльність педагогічного колективу на усунення негативних рис її характеру, всебічне її виховання як особистості [3, с. 25-26].

Я. Корчак дбав про створення оптимальних умов для всебічного розвитку дітей.

Гуманістична сутність педагогічної системи Я. Корчака постає в організації життя кожної дитини в колективі дітей та педагогів, у налагодженні співпраці, співробітництва вихователів і вихованців на засадах взаєморозуміння, допомоги, співчуття [6, с. 36].

Його педагогіка - це зміна примусу дитини на добровільне і свідоме пристосування до форм колективного життя.

Я. Корчак критично ставився до надмірного інтелектуалізму у вихованні учнів у школі. Він відстоював думку про те, що школа повинна формувати не розум, не пам'ять, а душу людини, «виховувати людей, а не вчених» [17, с. 83].

Ми, педагоги двадцять першого століття, черпаємо педагогічну мудрість із більш ніж 20 наукових праць Януша Корчака, зокрема:

«Школа життя», «Моменти виховання», «Про шкільну газету», «Самоврядування в школі», «Коли я знову стану маленьким», «Право дитини на повагу», «Люди добрі», «Як любити дитину», «На самоті з Богом. Молитви тих, котрі не моляться» та інших.

Я. Корчак вважав, що найкращою навчальною програмою є та, яка враховує інтереси й потреби особистості дитини.

Педагог був упевнений що дитина відкриває для себе світ через безпосереднє його пізнання - зіткнення й особисті враження. «Не розуміємо чи розуміти не хочемо, що дитина, як і дорослий, швидко навчиться тільки тому, що їй потрібно, що зараз застосовує на практиці, - писав Я. Корчак у праці «Школа життя, - в протилежному випадку необхідне штучне заохочення до науки, штучно науку полегшувати і штучно підтримувати в пам'яті» [17, с. 84].

Я. Корчак розробив перелік прав дитини, яких повинні обов'язково дотримуватися дорослі - батьки, педагоги.

Саме тому Януш Корчак закладав у своїх вихованців гуманістичний світогляд, учив відповідальної суспільно-громадянської активності особистості, формував засади загальнолюдської моралі, толерантність, основи правового суспільства. Він вимагав компетентнісного ставлення педагогів до виховання дітей.

Проблеми, які розв'язував Я. Корчак, співзвучні з багатьма проблемами і завданнями нової української школи, завданнями шкільного курсу «Людина і світ».

Тому в Київській гімназії східних мов № 1 у контексті дослідно-експериментальної роботи розроблено інтеграцію педагогічних ідей Я. Корчака до змісту вивчення окремих навчальних тем, питань.

Наведемо приклади.

Під час розгляду вступу до змісту навчального матеріалу з питання «Індивідуальність як феномен людини. Особа. Особистість» включаємо приклади ідей Я. Корчака про педагогіку як науку не про дітей, а про людей; про доброзичливе ставлення до людей як шлях до миру між народами; про дитину як людину.

У ході вивчення теми «Соціалізація особистості» під час розгляду понять «соціалізація», «сім'я» наводимо ідеї Я. Корчака про створення оптимальних умов для всебічного розвитку дитини як особистості, про повагу до дитини нарівні з іншими періодами життя; про формування моральної культури та фізичного здоров'я; про співпрацю вихователів і вихованців на засадах взаєморозуміння, співчуття.

Під час вивчення теми «Стереотипи та упередження» (питання «Поняття дискримінації. Ксенофобія. Расизм. Упередження. Толерантність») учні на основі виконаних випереджальних завдань представляють міні-твори про долю єврейських дітей-сиріт в окупованій німецькими нацистами Варшаві в роки Другої світової війни, які стали жертвами Голокосту, загинувши разом із директором Варшавського Будинку сиріт Янушем Корчаком у таборі смерті у Треблінці. Учні роблять відповідні висновки у контексті питань, що розглядаються.

Вивчення теми «Права, свободи та відповідальність» збагачується доповненнями про права людини у контексті ідей Я. Корчака, який розробив перелік прав дитини, що їх обов'язково повинні були дотримуватися дорослі - батьки, вчителі, вихователі:

- право дитини на навчання, школу і книжки; право дитини на співпрацю з дорослими, а також на самотність;
- право дитини на повагу, на особисту таємницю;
- право на діалог з дорослими, на висловлювання своїх думок, оцінок і позицій;
- право дитини на особисту власність;
- право дитини на власний бюджет;
- право дитини на помилки і самостійне виправлення їх;

Гімназисти 11 класу, порівнюючи ці права з Конвенцією ООН про права дитини, пропонують свої доповнення до міжнародних стандартів прав дитини.

Розглядаючи тему «Демократія», учні використовують надбання педагогічного досвіду Я. Корчака щодо організації учнівського самоврядування - моделі соціальних відносин у Варшавському

Будинку сиріт, у Нашому домі - двох окремих «дитячих республіках».

Дослідниця життя Я. Корчака Маріанна Кіяновська зазначає: «Насправді Корчакowi як вихователю та педагогу вдалося досягнути неможливого. Головне - він змінив суспільне (а також професійне) ставлення до дитини, і то не лише в Польщі, а й у цілому світі» [11, с. 22].

У своїй педагогічній діяльності Януш Корчак усвідомив та застосовував особистісно орієнтований підхід до дитини як людини.

Тому багато ідей видатного педагога надзвичайно актуальні і в ХХІ столітті у новій українській школі.

Список літератури

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. [текст]. К.-Чернівці: Букрек, 2015. 845 с.
2. Вербицька О. В. Дослідно-експериментальна робота за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів: завдання, зміст, етапи, очікувані результати // Дидактика: теорія і практика: збірник наукових праць / [за заг. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 83-89.
3. Вільчковський Е., Пасічник В., Вільчковська А. Педагогічні ідеї Януша Корчака у вихованні дітей та молоді // Збірник наукових праць: спеціальний випуск: Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті / голов. ред. В. Г. Кузь. К.: Науковий світ, 2003. С. 24-28.
4. Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті. Міжнародна науково-практична конференція: збірник наукових праць: спеціальний випуск: міжнародна науково-практична конференція (2003 р., Умань) / Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини; гол. ред. В. Г. Кузь. К.: Науковий світ, 2003. 180 с.
5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Збірник наукових праць: спеціальний випуск: Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті / голов. ред. В. Г. Кузь. К.: Науковий світ, 2003. 180 с.

7. Кизенко В., Савченко М. Особливості реалізації інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів // Директор школи, ліцею, гімназії. 2014. № 5-6. С. 56-60.
8. Корчак Я. Дитя людське. Вибрані твори; упоряд. С. Петровська, пер. з пол. В. Каденка, О. Ірванця, К. Москальця. 2-ге вид. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 536 с.
9. Корчак Я. На самоті з Богом. Молитви тих котрі не моляться; пер. з пол. О. Ірванця. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2003. 65 с.
10. Корчак Я. Правила життя: Педагогіка для дітей та дорослих; пер. з пол. Ю. Г. Попсуєнка. Х.: Бібколектор, 2016. 536 с. (Програма «Українська книга»),
11. Корчак Я. Право на повагу: вибрані твори ; упоряд. Ірина Ковальчук [пер. з пол.]: І. Ковальчук, Б. Матіяш, Р. Свято. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 325 с.
12. Корчак Я. Пригоди короля Мацюся: повість; пер. з пол. Б. Чайковський. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 533 с.
13. Корчак Я. Уважение к ребенку. - СПб.: Питер, 2016. 224 с. (Серия «Родителям о детях»).
14. Корчак Я. Як любити дитину; [пер. з пол. О. Замойської]. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 206 с.
15. Кремень В. Г. Світ знання: людина, наука, освіта. К.: Товариство «Знання» України, 2016. 87 с.
16. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: [аналіз концепцій Я. Корчака та В. Сухомлинського]; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини. Умань: Жовтий, 2011. 158 с.
17. Кушнір В. Школа для дитини (Я. Корчак і В. Сухомлинський) // Збірник наукових праць: Спеціальний випуск: Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті [текст] / голов, ред. В. Г. Кузь. К.: Науковий світ, 2003. С. 82-88.
18. Людина і світ. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 11 клас / Міністерство освіти і науки України. - К., 2010. - С. 3-10.
19. Мішкурова В. Януш Корчак і А. С. Макаренко: проблема виховання особистості в колективі [текст] // Збірник наукових праць:

Спеціальний випуск: Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті / голов, ред. В. Г. Кузь. К.: Науковий світ, 2003. С. 104-107.

20. Ольчак-Ренікер Иоанна. Януш Корчак. Сторінками біографії; [пер. з пол.Н.Риндгоо]. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 496 с.

21. Савченко М. П. Науково-теоретичні підходи до розвитку культурно-мовних цінностей учнів у контексті дослідно-експериментальної роботи в гімназії// Дидактика: теорія і практика: збірник наукових праць / [за заг. ред. Г. О. Васьківської]. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 160-171.

22. Сухомлинська О. В. Цінності в історії розвитку школи в Україні // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської, ред. П. Р. Ігнатенка[та ін.]. К., 1997. 224 с.